

Leren niet méér te willen weten ...

Vanuit het perspectief van de supervisor reflecteert Theo van Leeuwen op de casus 'Veilig weg bij mijn man'. Wat is wijsheid wanneer de predikant meer weet dan de pastoraant?

Een collega legt een interessante casus in ons midden. Dat zij dat doet, tekent haar professionaliteit. Zij maakt haar handelen inzichtelijk tegenover beroepsgenoten en toont ook de bereidheid om van en aan deze casus te leren. Wij leren daarbij ook nog eens met haar mee. Dank daarvoor!

Vanuit supervisorisch perspectief reflecteer ik op deze casus. Eerst schets ik wat dat betekent voor de bespreking ervan, vervolgens ga ik in op de leervraag en werk deze langs een drietal aspecten uit.

Supervisieproces

Hoewel bij een dergelijke casus pastorale handen dikwijls jeuken om aan de slag te gaan, wordt in supervisie een andere beweging ingezet. Waar de praktijk als het ware naar binnen zuigt, wordt in supervisie juist een stapje terug gedaan, meer naar buiten, om de opgedane ervaringen te kunnen analyseren en ze als leermoment te gebruiken. In deze bijdrage gaat het dan ook niet om adviezen

of oplossingen, maar om de betekenis van ervaringen en het leeraspect dat in deze ervaringen en hun betekenis besloten ligt. In een supervisieproces concretiseert zich dit doordat de supervisant zich samen met de supervisor juist terugtrekt uit die praktijk om er van een afstand naar te kijken. Daarbij wordt specifiek aandacht gegeven aan de discrepantie die de supervisant ervaart tussen hoe zij denkt en voelt in deze situatie en hoe zij handelt of tussen wie zij is als persoon, haar visie op het beroep en de concrete werksituatie zoals deze zich voordoet.

Leervraag

Wat wil de predikant leren? Dat formuleert zij nog niet concreet, maar ze geeft wel wat aanzetten daartoe. Er is een aanleiding om de casus in te brengen: zij heeft een van de betrokkene afwijkende mening over de kwestie die in de casus speelt en brengt deze niet naar voren om de relatie niet te beschadigen. Aan het einde van de casus komt zij er in haar reflectie

op terug: zij voelde verschillende belangen, werd onzeker over wat zij zou antwoorden, had later ook wel terug willen komen op dat betreffende moment, maar heeft het niet gedaan.

De eerste zin is onthullend. Zij schrijft: 'Deze casus leg ik voor, omdat ik ervoer dat het inbrengen van de mening die ik over deze zaak had ... schade zou toebrengen aan de vertrouwensrelatie ...' Opmerkelijk is dat zij spreekt over 'ervoer', maar die ervaring niet heeft opgedaan. Er was dus niet een ervaring van het schaden van een vertrouwensrelatie, maar er was de angst dat dat zou kunnen gebeuren. In het gebied van deze angst lijkt mij zich de leervraag te bevinden. Ik sta bij een drietal aspecten stil.

De idee van vertrouwensrelatie

Een vrouw krijgt contact met een man die nieuw is in de kerkelijke gemeente. Zij wordt verliefd en er ontstaat een relatie. De predikant heeft ook contact met deze man over de moeilijke fase van zijn leven. De man weet nog niet hoe en met wie (er zijn twee vrouwen in zijn leven) hij verder wil. De vrouw, tot dan toe niet de moed hebbend haar huwelijk te beëindigen, vindt in deze man op wie ze kan vertrouwen veiligheid genoeg om nu wel de stap te zetten. De predikant kan de stap uit het huwelijk wel begrijpen, maar meent dat nu 'uit veiligheidsoverwegingen en niet uit liefde' aan een nieuwe relatie begonnen wordt. Ook weet zij dat de man nog twijfelt hoe en met wie hij zijn toekomst wil inrichten. Al met al vindt zij het geen verstandig idee en wil graag anders

adviseren. Zij doet dit echter niet.

In het wel willen maar niet geven van het advies speelt het woord 'vertrouwensrelatie' een belangrijke rol. In een supervisieproces zou ik graag met deze predikant uitzoeken wat dit woord precies voor haar betekent. Het lijkt er op dat zij het vooral invult als een ervoor zorgen dat er geen risico's ontstaan voor de kwaliteit van het contact. Een mening haaks op die van de gesprekspartner is een spannend gegeven in iedere relatie. Zal de ander het vertrouwen nog wel houden in mij als pastor? Zal het contact niet verbroken worden? De vraag naar het welzijn van de ander speelt ongetwijfeld een rol, maar de vraag naar het eigen welzijn is misschien bepalender. Kan de predikant het verdragen dat de gesprekspartner boos zou worden om het gegeven advies of mogelijk zelfs het contact zou verbreken? Wat zou dat betekenen voor haar? Zou het iets oproepen van gefaald hebben, van alleen komen te staan? In de supervisie kunnen we onderzoeken wat haar belang is om niet openlijk te verwoorden hoe zij over de situatie denkt. Wat houdt haar precies tegen? Welke, mogelijk biografische, ervaringen doen mee in deze aarzeling? Daarnaast kan een conceptuele verheldering wellicht helpen wat anders tegen dit aspect aan te kijken. Het lijkt er op dat 'vertrouwensrelatie' voor deze predikant gelijk staat aan de ander volgen en niet tegenspreken.

Vanuit de gesprekstheorie (o.a. Lang en Van der Molen 2009) voltrekt een hulpverleningsproces zich in fasen met verschillende rollen. Voor de fase van het vestigen van het contact is 'vertrouwensfiguur' ▶

zijn van belang. De ander wordt gezien, aanvaard en verstaan. Maar daar kan het niet bij blijven. In een relatie is het onvermijdelijk dat gesprekspartners elkaar ook tegenkomen. De inzet van de pastor met al wat zij denkt en voelt, is een heilzaam tegenover om nieuwe betekenis te ontsluiten in het verhaal van de ander. Een dergelijke confrontatie komt niet in mindering op de vertrouwensrelatie – het versterkt deze juist! De pastorant heeft het tegenover van de pastor nodig om visies en opties aangereikt te krijgen, die een vergroting vormen of een wijziging van het eigen referentiekader. Als de predikant aanvaardend blijft, niet veroordelend, maar wel congruent is, dat wil zeggen dat haar binnenwereld aan denken en voelen samenvalt met haar buitenzijde (haar handelen; het advies dat zij geeft), is dat een kracht die de vertrouwensrelatie alleen maar zal versterken. Deze predikant zal ook meer samenvallen met haar eigen drijfveren die zij benoemt als oprechtheid in relaties die mensen met elkaar aangaan. Ik zou het haar en haar gesprekspartner gunnen dat zij niet méér weet (over haar eigen innerlijk) dan de pastorant; de vertrouwensrelatie vraagt om transparantie. De predikant is dan oprecht en de pastorant heeft daar recht op.

De emotionele driehoek

Het meest spannend wordt het als de predikant feitelijk ook meer weet (van beiden) dan haar pastoranten en klem komt te zitten. Zij weet meer (van de man) dan haar pastorant. Hier gebeurt wat Friedman (1999) met een woord uit de systeemtheorie benoemt als ‘triangulering.’ Er ontstaat een emotionele

driehoek. Er is een spanning tussen (de belangen van) de vrouw en de vriend en in het systeem dat deze mensen vormen en waarin de predikant is binnengetrepen, zoekt deze spanning zich een weg naar een hiervoor gevoelige derde, in dit geval de predikant.

Welke mogelijkheden heeft de predikant om niet zelf deze lading mee te dragen maar dit verschil in belang en verlangen tussen deze beide mensen, ook tussen hen beiden, aan het licht te laten komen? In de supervisie kunnen we oefenen hoe de predikant er voor kan zorgen dat de ongelijktijdigheid van de kennis wordt opgeheven en hoe zij de vrouw en de vriend kan begeleiden, zodanig, dat het thema van de toekomst tussen de vrouw en de vriend op tafel komt. In ieder geval lijkt me fundamenteel dat de predikant afkomt van deze voorsprong, van dit méér weten dan de pastorant.

Normatieve professionaliteit

Uiteraard heeft de predikant eigen ideeën over wat ‘goed’ is in deze situatie. In hoeverre kan en mag zij zich daardoor laten leiden in dit contact? Vanaf de jaren zestig werd de aanvaardende, niet veroordelende houding van belang, ook in het pastoraat. Het vormde een belangrijke correctie op een sterk normerend spreken vanuit de kerk. De laatste decennia wordt dat concept echter sterk gerelativeerd. Pastores kunnen niet om hun eigen waarden en normen heen. Wat wel van belang is, ook op dit punt, is de volstreekte transparantie. De predikant uit deze casus baseert haar kijk op de situatie op een theologische visie.

In de supervisie kunnen we onderzoeken hoe zij tot deze visie en positie is gekomen. Er kan

een biografische bepaaldheid zijn die mede een rol speelt. Zowel de waarden die zijn meegekregen van huis uit, als die in de loop van het leven zijn verworven, zijn van belang om onder ogen te zien en te ontdekken in welke context ze zijn toegeëigend. Ook andere ervaringen kunnen een rol spelen; de thematiek van relaties en van oprechtheid kan ook raken aan de eigen biografie. Dan is het van belang om zo zuiver mogelijk te scheiden wat tot de eigen opgaven van de predikant behoort en wat kan worden meegenomen in de relatie met de concrete mensen uit de casus. Ook hier moet de predikant wat mij betreft niet méér willen weten over haar eigen waarden en visie dan de pastorant. Als zij haar eigen, bereflecteerde (!), waarden en normen articuleert, is dat helpend voor de ander en bevordert dat diens autonomie. ◁

Literatuur

- Friedman, E.H. (1999). *Van geslacht op geslacht. Systeemprocessen in kerk en synagoge*. Gorinchem: Ekklesia.
- Lang, G. en Molen, H.T. van der (2009). *Psychologische gespreksvoering. Een basis voor hulpverlening*. Barneveld: Nelissen.

Theo (drs. T.T.) van Leeuwen is docent pastoraat bij Windesheim opleidingen Theologie en Levensbeschouwing. Daarnaast is hij supervisor en KPV-opleider aan de Protestantse Theologische Universiteit.
tt.van.leeuwen@windesheim.nl

